

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Основни резултати от 9-та вълна
на Европейското социално
изследване (ESS)

Поредица
„Основни
резултати
от ESS“

Издание
10

Справедливост в Европа: възприятия и оценки: Основни резултати от 9-та вълна на Европейското социално изследване

Послание от Директора

Добре дошли в десетото издание на нашата поредица „Основни резултати от ESS“ : *Справедливост в Европа: възприятия и оценки*. Настоящата публикация включва анализ на модула *Правосъдие и справедливост*, включен в 9-та вълна на Европейското социално изследване (European Social Survey - ESS), проведено на терен сред респонденти в края на 2018 и началото на 2019 г.

За всяка вълна/издание на ESS отправяме покана за предложения на тематичен модул и конкретни въпроси, които да бъдат включени в съответната вълна. Модул *Правосъдие и справедливост* е предложен от екип учени, водени от Щефан Либих (Stefan Liebig) - Социално-икономически панел (Socio-Economic Panel Study - SOEP), Германски институт за икономически изследвания (German Institute for Economic Research - DIW Берлин) през м. май 2016 и селектиран за включване през м. юли на следващата година.

След това екипът на Щефан Либих за изготвяне на въпросника (Questionnaire Design Team /QDT/) работи в тясно сътрудничество с членове на Основния научен екип на ESS (ESS Core Scientific Team - CST) за окончателното оформяне на набора от въпроси.

Дълъг и сложен е процесът, с който се гарантира точно разбиране на въпросите от страна на респондентите и събиране на социални данни с възможно най-високо качество. Публикуването се явява кулминация на няколко годишно планиране и усилена работа от страна на QDT и на ESS CST.

Затова искаме да изкажем нашата признателност към QDT за предложения модул и за съвместната работа с членовете на нашия CST, които допринесоха за неговото разработване и специално на Ерик Харисън (Eric Harrison), Брита Дорер (Brita Dorer), Салима Духу (Salima Douhou), Диана Завала Рохас (Diana Zavala Rojas) и Лука Салини (Luca Salini).

Модулът *Правосъдие и справедливост: Справяне с нарастващите неравенства и хетерогенности* има за цел да установи нагласите на европейските граждани към същественото задълбочаване на социалните неравенства през последните няколко десетилетия.

По-конкретно, модулът е ориентиран към количественото измерване на обществените нагласи към икономическите и образователни неравенства, към политическите и социални институции, към справедливостта при разпределението на ресурсите, към разкриване на отношението спрямо нормативните принципи и към социалното изключване, както и вярата на европейските граждани в един справедлив свят.

Наборът от емпирична информация от нашата Девета вълна включва социални данни, събирани в 27 държави и отбелязва поредното стабилно нарастване броя на държавите, участващи в ESS. В най-скоро време ще бъдат включени още държави.

Правим всичко възможно, за да привлечем повече страни в ESS. Последният набор от емпирична информация за пореден път показва високото качество на социалните данни, което могат да очакват финансиращите институции в държавите-участници.

Надяваме се, че това кратко резюме на основните констатации от модула ще ви допадне и в следствие ще изтеглите повече данни за по-нататъшни разработки и анализи.

Рори Фицджералд
Директор на Европейската научноизследователска инфраструктура ESS ERIC)
Сити, Лондонски университет

Жул Адриаанс (Jule Adriaans), Сандра Боман (Sandra Bohmann), Матео Тагра (Matteo Targa) и Щефан Либих (Stefan Liebig), Социално-икономически панел (Socio-Economic Panel Study - SOEP), Германски институт за икономически изследвания (German Institute for Economic Research - DIW Берлин)
 Томас Хинц, Университет Констанц (Thomas Hinz, University of Konstanz)
 Гилермина Ясо, Университет Ню Йорк (Guillermina Jasso, New York University)
 Бернхард Кител, Виенски университет (Bernhard Kittel, University of Vienna)
 Клара Сабах, Университет Хайфа (Clara Sabbagh, University of Haifa)

Въведение

През последните няколко десетилетия в европейските общества се наблюдава безпрецедентно задълбочаване на неравенствата по богатство и доходи. Изправени пред по-гъвкави трудови пазари, пред основани на умения технологични промени, пред продължаващи демографски изменения и миграция, европейските модели на социално благоденствие изпитват затруднения при ефективното справяне с тези растящи неравенства. Във връзка с това, неравенствата по богатство, доходи, образование и други социални ресурси, както и техните последици за солидарността, социалната кохезия и демокрацията най-общо, привличат все по-голямо внимание както в академичния, така и в публичния дебат.

Според някои, увеличаващите се неравенства са винаги вредни и доказват нарастващите несправедливости в обществото. Други, обаче, виждат определено ниво на неравенство като необходим компонент на пазарната икономика. Според тях, различията в

индивидуалните способности, в инвестициите, вложени в собственото образование, а дори и мотивацията, трябва да бъдат възнаградени. Дали неравенствата са големи или малки, добри или лоши, справедливи или несправедливи, изглежда винаги зависи от гледната точка, от която биват разглеждани. Емпиричните изследвания на справедливостта показват, че хората се различават по своите предпочитания за определени форми и правила на преразпределяне, а съответно и по отношение на своето възприятие и оценка на съществуващите неравенства.

Модулът от 9-та вълна на ESS - *Правосъдие и справедливост: Справяне с нарастващите неравенства и хетерогенности* - акцентира върху тези проблеми и позволява задълбочено изследване на възприемането на справедливостта в цяла Европа. Модулът, проведен на терен през 2018/2019 г. хвърля светлина върху това, как различните хора възприемат справедливостта спрямо тях самите и спрямо останалите на базата на различни показатели, като например доходи, образование и възможности за работа. Базиран върху огромен

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Широко съгласие с разпределителните норми за справедливост и потребности в цяла Европа

обем от информация, този доклад поставя акцент върху възгледите на хората относно нормативните принципи, които трябва да ръководят справедливото разпределяне на богатата и тежестите в дадено общество, както и относно справедливостта на личните доходи и тези на другите, справедливостта на възможностите за житейски избори и справедливостта на съответните политически процедури.

Докладът е създаден като част от съвместния научноизследователски проект "Възприятия на неравенствата и справедливостта в Европа" ("*Perceptions of Inequalities and Justice in Europe*"), базиран в Германския институт за икономически изследвания (German Institute for Economic Research DIW Berlin) и финансиран от Сдружение Лайбниц (Leibniz Association).

Благодарим на Катрин Ауспург (Katrin Auspurg), Фабиан Калайтнер (Fabian Kalleitner), Филип Лерш (Philipp Lersch), Мартон Меджеси (Martón Medgyesi), Кристобал Моя (Cristóbal Moya), Симон Шнайдер (Simone Schneider) и Щефан Трауб (Stefan Traub) за ценните коментари по по-ранните версии на доклада.

Широко съгласие с разпределителните норми за справедливост и потребности в цяла Европа

Какво определя дали неравенствата се считат за справедливи или несправедливи? Един от факторите е доколко резултатите от дистрибуцията противоречат или съвпадат с нормативните идеи за това как трябва да се разпределят богатата и тежестите в рамките на дадено общество. В емпиричните изследвания на справедливостта са идентифицирани четири основни принципи на разпределяне. Равенство: всеки трябва да получава равен дял от богатата и тежестите. Нужда/потребности: богатата и тежестите трябва да бъдат разпределяни по начин, който да гарантира покриване на основните потребности. Справедливост: разпределението на богатата и тежестите трябва да се основава на приноса на всеки отделен човек, т.е. колкото е по-голям приносът на някого, толкова повече трябва да получи той. И накрая, богатата и тежестите се разпределят според принципа „по право“, т.е. според статута, при който както произхода, така и постиженията в миналото играят своята роля (Hülle, Liebig, and May

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Широко съгласие с разпределителните норми за справедливост и потребности в цяла Европа

2018¹). На респондентите бяха представени твърдения, свързани с всеки от тези нормативни принципи на справедливостта като основа за едно справедливо общество и бяха помолени да посочат доколко са съгласни или не с всяко от тях.

Фигури 1 и 2 показват относителния дял на респондентите, които са посочили, че са съгласни, не са съгласни, или са нито съгласни, нито несъгласни със съответния принцип за справедливост.

Фигура 1 показва, че подкрепата на принципите за равенство варира значително в различните европейски общества. Докато едва 23% от респондентите в Норвегия са съгласни, че едно общество е справедливо, когато доходите и богатствата се разпределят поравно, в Португалия този принцип има подкрепата на мнозинството от 78%. В 13 от 27 държави е регистрирано 'обикновено мнозинство'

(над 50%) в подкрепа на принципа на равенството.

Само в две държави (Нидерландия и Норвегия) мнозинството от респондентите изразява изрично несъгласие с принципа на равенството.

За разлика от принципа на равенството, съгласието с принципа на справедливостта е почти единодушно в цяла Европа. Делът на респондентите, които са съгласни, че едно общество е справедливо, когато усилено работещите печелят повече от другите, варира между почти 70% в Република Чехия до над 90% в Австрия. Делът на несъгласните с това твърдение е значително по-нисък - между едва 2% в Австрия и 14% в Португалия.

Европейците изглеждат са на мнение, че възнаграждаването на личния принос е важен принцип, който ръководи разпределението на богатата и тежестите в едно справедливо общество.

1. Hülle, S., Liebig, S., May, M. (2018). Measuring Attitudes Toward Distributive Justice: The Basic Social Justice Orientations Scale. Social Indicators Research 136(2), 663–692. /1. Хюле, С., Либих, Щ., Мей, М. (2018). Измерване на нагласите към справедливостта при разпределението: Скала на основните ориентации за социална справедливост. Изследване на социални показатели 136(2), 663–692./

Фигура 1. Съгласие и несъгласие с принципите за равенство и справедливост в Европа

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Широко съгласие с разпределителните норми за справедливост и потребности в цяла Европа

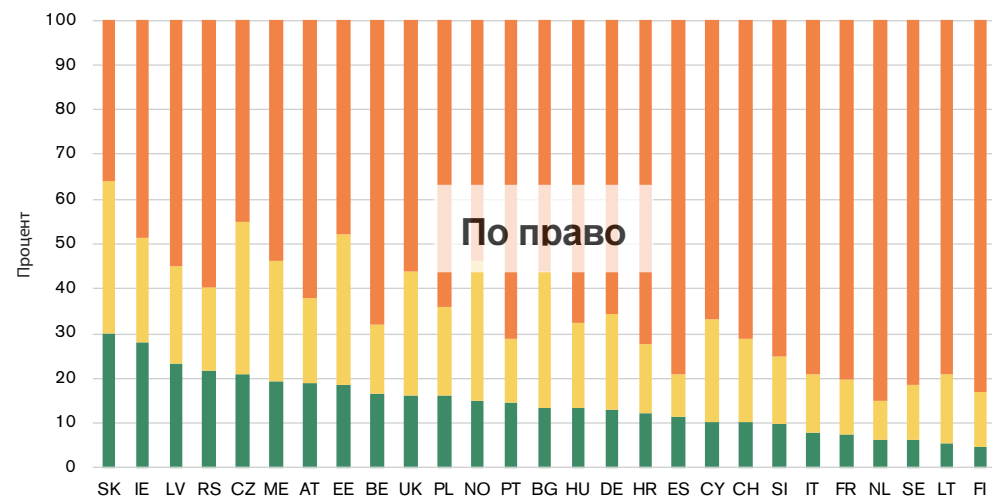
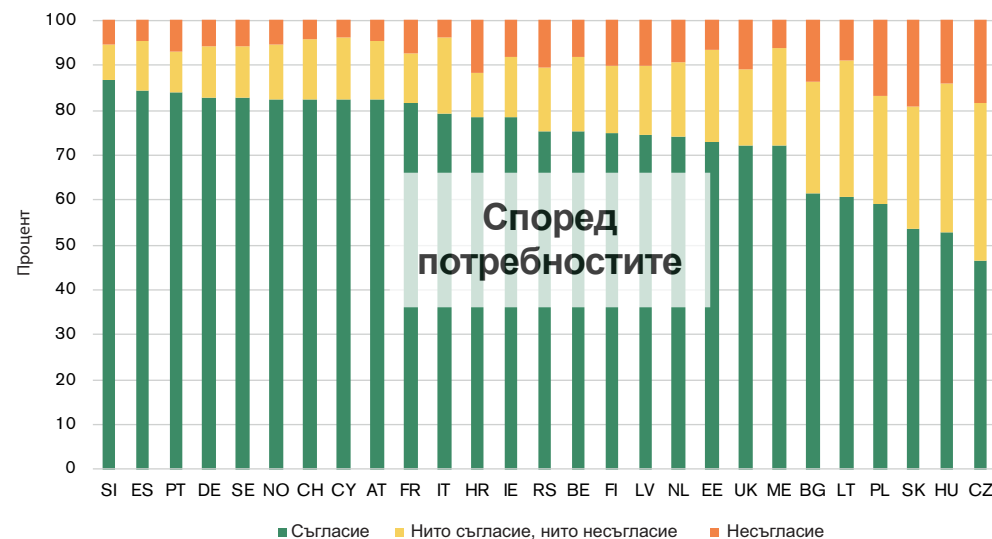
Въпреки че индивидуалният принос трябва да бъде признат, мнозинството от европейците са съгласни също, че едно общество е справедливо, когато се грижи за бедните и хората в нужда, независимо дали те допринасят с нещо за обществото. Това подчертава значението на принципа на справедливост според потребностите. Република Чехия е единствената държава от всички, където е проведено проучването, в която по-малко от 50% от респондентите са съгласни с принципа „според потребностите“.

Държавите, в които има най-малко съгласие с принципа „според потребностите“ не е задължително да не са съгласни с него, те често са безразлични към идеята за разпределяне на ресурсите въз основа на индивидуалните нужди независимо от личния принос.

Четвъртият и последен нормативен принцип на справедливост „по право“ се посреща със скептицизъм в Европа. В 23 от 27 държави, мнозинството от респондентите не са съгласни с него. Сравнително най-висок дял на съгласие с твърдението, че едно общество е справедливо, когато хората от по-високопоставени фамилии се радват на привилегии в живота си, се наблюдава в Словакия (30%).

Като цяло, отчитането на съгласието и несъгласието с четирите основни принципи на разпределението (равенство, справедливост, потребности и право) показва както прилики, така и разлики в европейските общества. Европейците изглежда са убедени, че отчитането на индивидуалния принос и потребности е важно за едно справедливо общество. В същото време разпределянето на богатата и тежестите в обществото въз основа на статута среща твърде малка подкрепа. Равенството, като водещ принцип за справедливо разпределение на ресурсите, среща одобрение в някои държави, но се приема по-скептично в други.

Фигура 2. Съгласие и несъгласие с принципите за справедливост “според потребностите” и “по право” в Европа

Данни: Девета вълна на ESS (Издание 2.0), пълна извадка с приложения след-стратификационни тегловни коефициенти. Твърдение: “Едно общество е справедливо, когато се грижи за бедните и хората в нужда, независимо дали те допринасят с нещо за обществото.” (Потребности) “Едно общество е справедливо, когато хората от по-високопоставени фамилии, се радват на привилегии в живота си.” (Право); 1 “Напълно съгласен” 2 “Съгласен” 3 “Нито съгласен, нито несъгласен” 4 “Несъгласен” 5 “Напълно несъгласен”.

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Твърде ниските доходи се оценяват като несправедливи в Европа, като по-силни позиции за несправедливост се наблюдават в общества с високи нива на доходно неравенство

Съгласието или несъгласието с принципите на разпределение „равенство“, „справедливост“, „потребности“ и „по право“, са пряко свързани с обществените оценки на съществуващите неравенства. На фона на широката подкрепа на принципите „справедливост“ и „потребности“ в Европа, неравенствата, които нарушават някой от тези два принципа, най-често се възприемат като несправедливи. Различията между високите и ниските доходи често излизат на преден план когато се обсъжда как справедливото разпределяне на доходите може да включва и конкурентни нормативни принципи на справедливост, които срещат широка обществена подкрепа.

В 9-та вълна на ESS всички респонденти бяха помолени да изразят мнението си за брутните доходи (преди облагането им с данъци), които най-бедните и най-богатите 10% от работещите на пълен работен ден получават в своите държави. Равницата на доходите за всяка отделна страна, показани на респондентите за мнение, бяха изчислени от националните екипи на ESS на основата на външни източници на данни.² Изследваните лица можеха да посочат дали според тях най-богатите и най-бедните работници в техните държави, получават справедливо заплащане, несправедливо високо заплащане или несправедливо

2. Националните екипи получиха указания да ползват данни от Статистиката на Европейския съюз за доходите и условията на живот (EU-SILC) когато това е възможно или източник на данни, със сходно качество на данните.

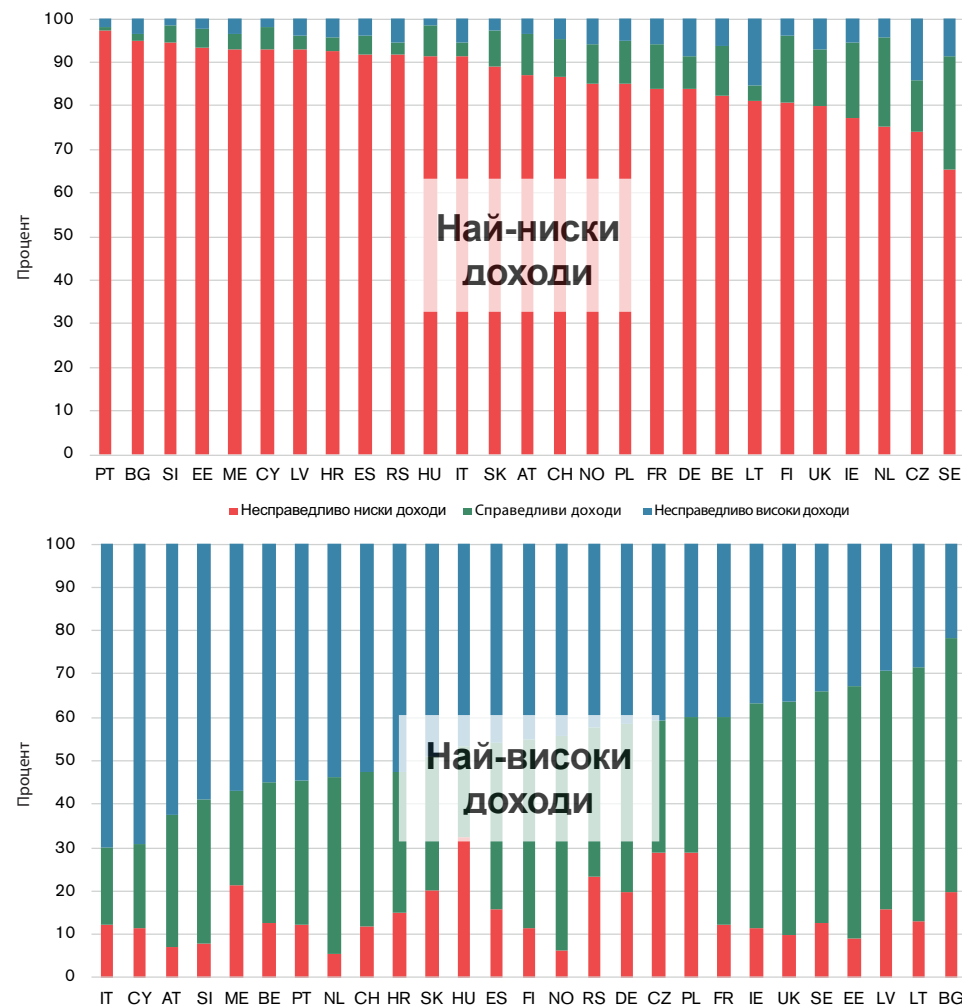
ниско заплащане. Целта беше да се разкрие как гражданите преценяват действителното равнище на доходно неравенство в своите държави.

На Фигура 3 са показани оценките в отделните държави за най-ниските и най-високите доходи като е указан дялът на респондентите във всяка държава, които оценяват най-високите и най-ниските доходи като несправедливо ниски (червено), справедливи (зелено) или несправедливо високи (синьо).

Фигура 3 води до два основни извода: (1) най-ниските доходи се приемат за несправедливо ниски от голямото мнозинство респонденти в ESS; (2) най-високите доходи по-често се приемат за справедливи в сравнение с най-ниските доходи.

Тези резултати съответстват на установената подкрепа за принципите „потребности“ и „справедливост“ в Европа. В обществените възприятия твърде ниските доходи за работещите на пълен работен ден най-вероятно нарушават нормите „справедливост“ и „потребности“, докато най-високите доходи може да се считат за справедливи, ако съответстват на общата представа, че по-големият принос оправдава по-високо възнаграждение. Независимо от това, съществен дял от респондентите в Европа оценяват лицата с най-високи доходи като получаващи несправедливо високо заплащане, което показва, че подобно възнаграждение се възприема за незаслужено.

Фигура 3. Оценки на справедливостта на най-ниските и най-високите доходи

Данни: Девета вълна на ESS (Издание 2.0), пълна извадка с приложени след-стратификационни тегловни коефициенти. Твърдение: "Моля, помислете за онези 10% от работещите на пълно работно време в [държавата], които получават БРУТНО **повече/по-малко от XXX лв.** на месец. Според Вас, техните ДОХОДИ дали са несправедливо ниски, справедливи или несправедливо високи? Мислете за тях в най-общ план. -4/-1 "Несправедливо ниски доходи", 0 "Справедливо заплащане", +1/+4 "Несправедливо високи доходи".

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Твърде ниските доходи се оценяват като несправедливи в Европа, като по-силни позиции за несправедливост се наблюдават в общества с високи нива на доходно неравенство

Твърде ниските доходи се оценяват като несправедливи в Европа, като по-силни позиции за несправедливост се наблюдават в общества с високи нива на доходно неравенство.

На Фигура 4 е показана взаимовръзката между действителното равнище на неравенство и преценките за справедливост по отношение на най-ниските и най-високите доходи. Неравенството се измерва като съотношение на най-високите към най-ниските доходи - тук това се разглежда като съотношение 90/10 и представлява³ количествената разлика между богатите и бедните работещи в дадена държава. Колкото по-висока е стойността на съотношението 90/10, толкова е по-голяма дистанцията между работещите с ниски и работещите с високи доходи и съответно толкова е по-голямо неравенството в съответната държава. Нивото на неравенство е очертано на базата на средната преценка за справедливост при най-ниските и при най-високите доходи във всяка изследвана страна.

Оценката за справедливост варира между -4 (несправедливо ниско) и +4

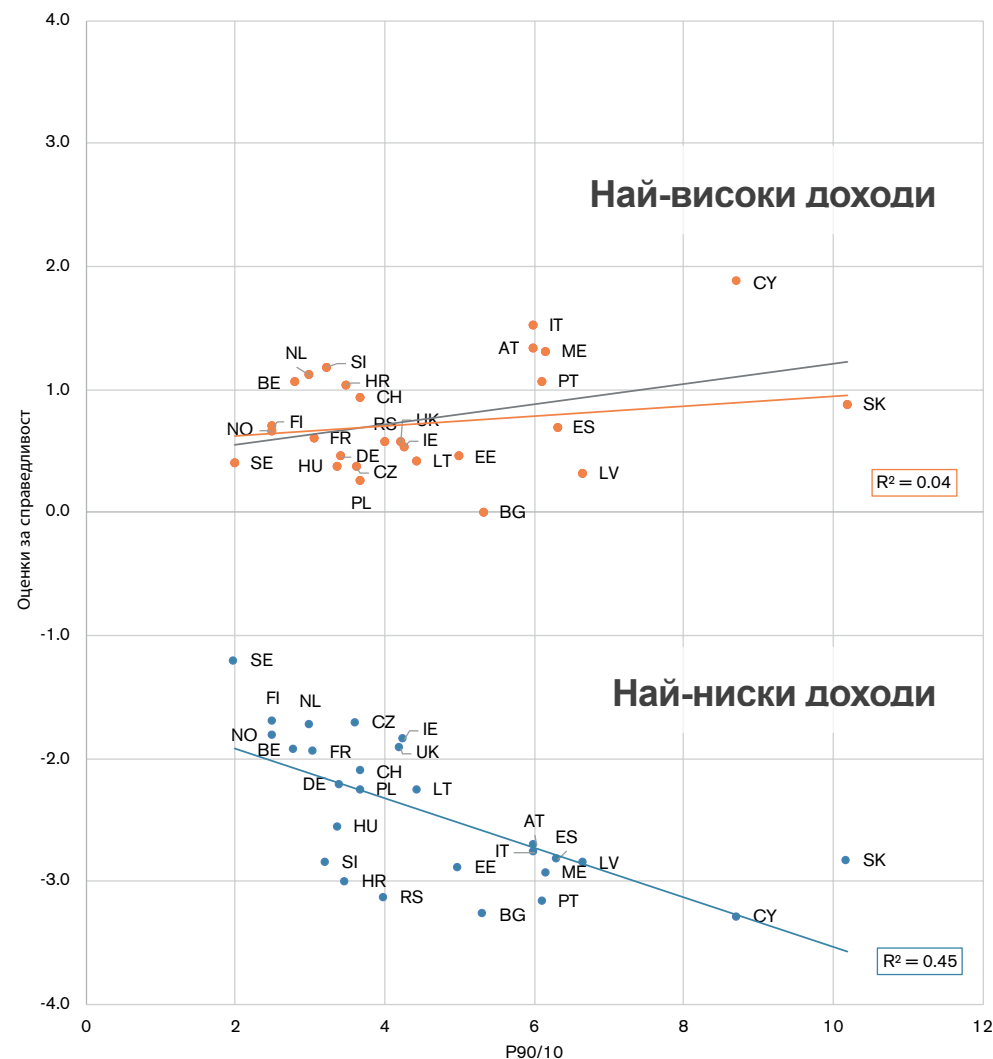
3. Съотношението 90/10 е сред най-популярните показатели за неравенство и оценява количествено разделение между най-богатите и най-бедните в едно изследване. Ако разпределим всички лица в дадена държава в 100 категории от най-бедните (1-а) до най-богатите (100-а), съотношението 90/10 се изчислява като равнището на доходите в 90-та категория (на относително богати работещи) се разделя на равнището на доходите в 10-та категория (на относително бедни работещи).

(несправедливо високо), като централната стойност е 0 (справедливи доходи); положителните стойности се свързват с възприятие за несправедливо високо заплащане, отрицателните стойности - с несправедливо ниски доходи. Що се отнася до хората, получаващи най-ниските доходи, наблюдаваме силна негативна взаимовръзка между нивото на неравенството в дадена държава и оценките за справедливост. Това означава, че в държавите с високо ниво на неравенство са регистрирани по-силни възприятия за несправедливост по отношение на най-ниските доходи (представени от отрицателни стойности в предложената скала).

Що се отнася до хората с най-високи доходи, слаба положителна взаимовръзка се наблюдава между действителното равнище на неравенство и оценките за справедливост. Тази взаимовръзка, обаче, не е ясно изразена и е чувствителна към крайните стойности: с изключение на Кипър, съотношението е близко до нулата, (видимо от оранжевата линия) и остава⁴ незначително. Докато държавите в най-долния сектор са разпределени доста близо около линията, която илюстрира взаимовръзката между оценките за

4. Кипър изглежда е пример за наблюдаваната положителна корелация между действителното неравенство и преценката за най-високите доходи. С оглед на общия модел за държавите, обаче, стигаме до извода, че няма солидни доказателства за положителна връзка между нивото на неравенство и оценките за справедливост при най-високите доходи.

Фигура 4. Оценки за справедливост при най-високите и най-ниските доходи според нивото на действително неравенство

Данни: Девета вълна на ESS (Издание 2.0), пълна извадка с приложени след-стратификационни тегловни коефициенти.

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

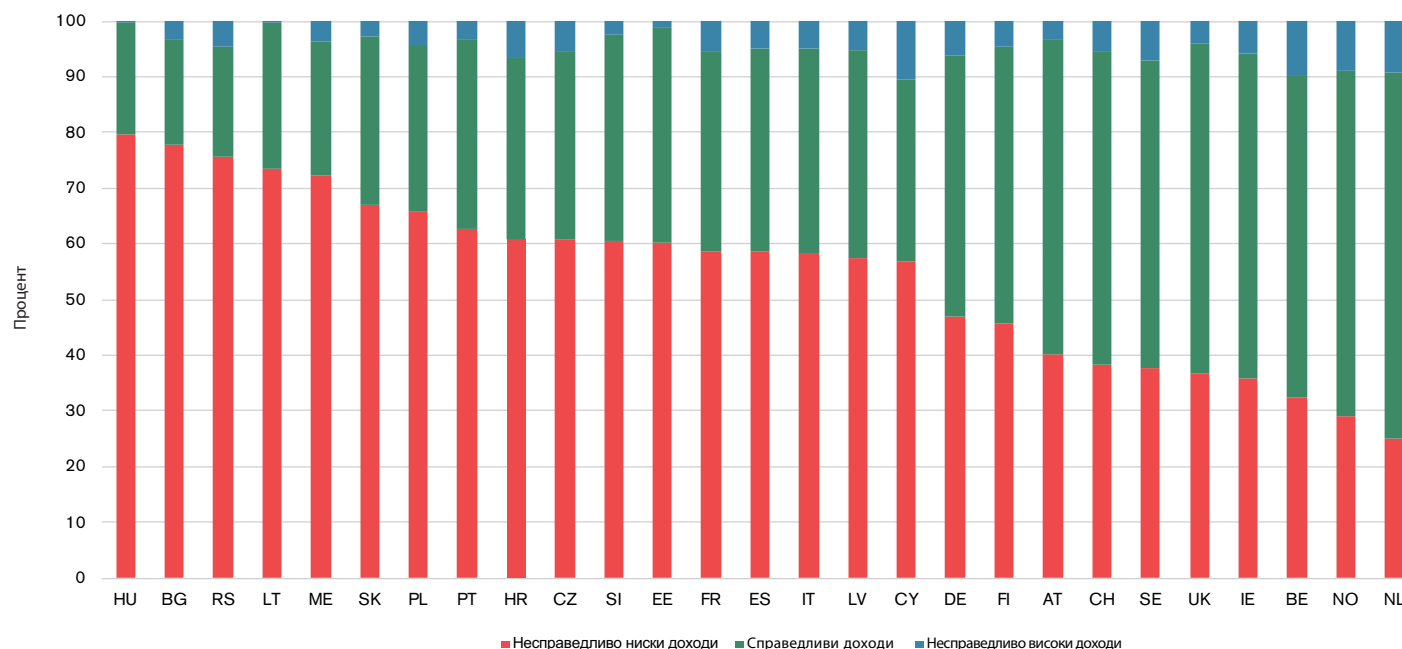
Твърде ниските доходи се оценяват като несправедливи в Европа, като по-силни позиции за несправедливост се наблюдават в общества с високи нива на доходно неравенство

най-ниските доходи и неравенството, държавите в най-високия сектор не са толкова гъсто скупчени около линията, която илюстрира взаимовръзката между оценките за най-високите доходи и неравенството.

Поради тази причина, действителното неравенство изглежда засилва възприятията за несправедливо единствено при оценката за

справедливост при най-ниските доходи, но не играе съществена роля при оценяването на справедливостта при най-високите доходи. Тези резултати потвърждават и затвърждават нашите по-ранни описателни констатации: неравенството при най-ниските доходи поражда по-силно чувство на несправедливост в сравнение с неравенството при най-високите доходи.

Фигура 5. Оценки за справедливостта на личните брутни трудови доходи в Европа

Данни: Девета вълна на ESS (Издание 2.0), активно работещо население с приложени след-стратификационни тегловни коефициенти. Твърдение: "Бихте ли казали, че Вашето БРУТНО трудово възнаграждение е несправедливо ниско, справедливо или несправедливо високо?"; -4/-1 "Несправедливо ниско трудово възнаграждение", 0 "Справедливо възнаграждение", +1/+4 "Несправедливо високо трудово възнаграждение".

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Неравенство във възприятията за справедливост на личните доходи: По-високи дялове на респондентите, получаващи несправедливо заплащане в Източна и Южна Европа

Картината на европейските нагласи към справедливостта на доходите се допълва от оценките на изследваните лица за техните лични доходи. Респондентите, които получават трудови доходи, бяха помолени да оценят своето брутно

възнаграждение.⁵ Фигура 5 показва относителния дял на работещите във всяка държава, които считат, че брутно им трудово възнаграждение е несправедливо ниско (червени стълбчета), справедливо (зелени стълбчета) и несправедливо високо (сини стълбчета). По отношение на възприятията за справедливост на доходите от труд в различните европейски държави се наблюдава значителна хетерогенност: източноевропейските държави най-често се характеризират с най-висок дял недоволни от заплащането си и оценяват трудовите си възнаграждения като несправедливо ниски. В Унгария например, този дял достига 80%. Следват южноевропейските държави, докато в страните от Централна и Северна Европа сравнително най-висок дял работещи са на мнение, че получават справедливо заплащане - до 65% са дали такъв отговор в Нидерландия.

5. Брутното възнаграждение е размерът на доходите, преди всички приспадания и удържки, а нетното възнаграждение е сумата, получена след приспадане на съответните данъци и задължителни удържки.

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Най-общо, оценките на личните възможности за получаване на желаното ниво на образование са положителни, докато собствените шансове за намиране на подходяща работа се преценяват като по-малко справедливи

Държавите в Европа се различават по обществените възприятия за справедливост както на личните доходи, така и на доходите на другите. Въпреки че опасенията за достоверност на резултатите са важни и доказано водят до редица значими последици, изследванията показват също, че се приемат по-добре, ако самите те са резултат от справедливи процедури (Vermunt and Steensma 2016¹). В съответствие с тази теза, от респондентите в ESS бе поискано да оценят до каква степен самите те са имали справедлив шанс да постигнат равнището на образование, към което са се стремели и дали имат справедлива възможност за намиране на работата, която търсят. Респондентите са дали отговорите си по 11-степенна скала, която варира от 0 = "Изобщо не се отнася за мен" до 10 = "Напълно се отнася за мен". Средните стойности по държави са показани на Фигура 6.

Като цяло, оценките за личните възможности за образование чертаят доста положителна картина. Във всички изследвани страни, обаче, шансовете за намиране на работа днес са оценени като по-малко справедливи. Средните стойности по държави варират от 4.22 в Черна гора до 7.01 в Швеция. В съответствие с географското разделение на мненията за справедливостта на

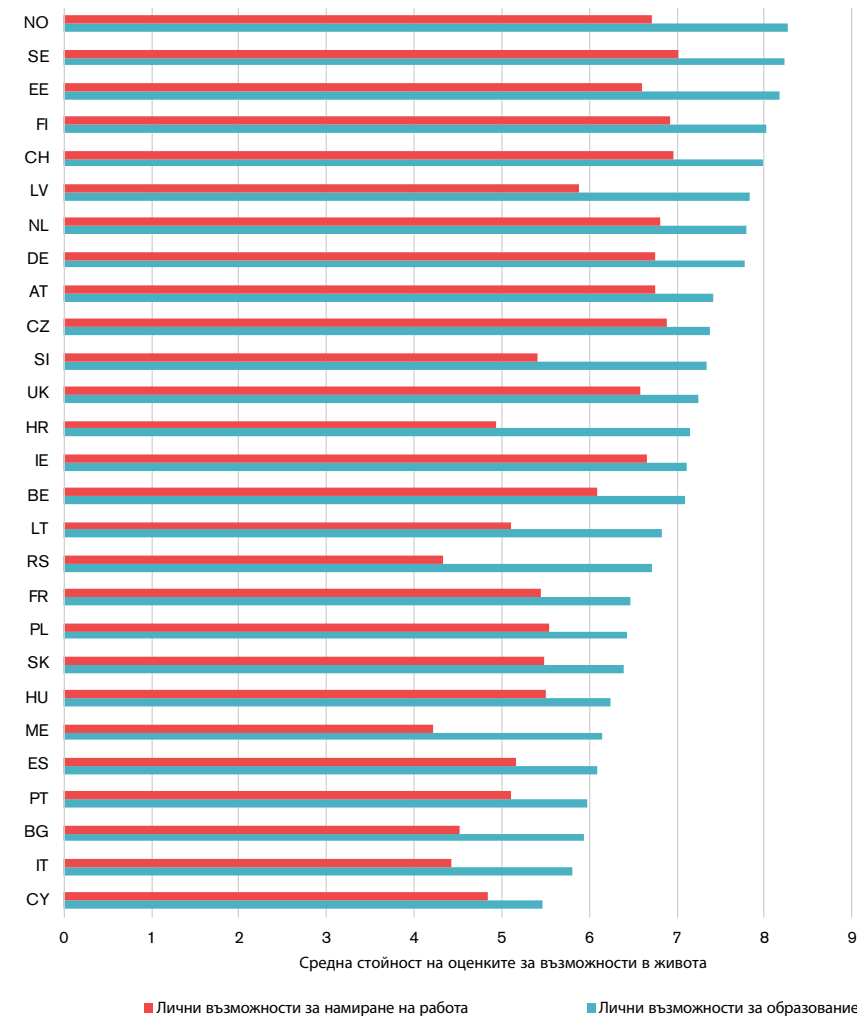
6. Vermunt, R., & Steensma, H. (2016). Procedural Justice. In C. Sabbagh & M. Schmitt (eds.), Handbook of Social Justice Theory and Research (pp. 219–236). New York: Springer.

доходите, оценките за справедливост по отношение на личните шансове на пазара на труда са с най-ниски стойности в източно- и южноевропейските държави, а най-високите стойности се наблюдават в северно- и централноевропейските страни. Не се забелязва, обаче, ясен географски модел за справедливостта на личните образователни възможности.

Резултатите се оценяват сравнително по-позитивно, ако са предшествани от справедливи процедури. В този ред на мисли, възприятията за справедлива възможност за получаване на желаните образование и работа следва да се свържат с по-положителните оценки на личните доходи – тъй като личните доходи се влияят както от образованието, така и от успешното представяне на пазара на труда. На базата на средните стойности за отношенията между оценките на възможностите и на резултатите, наблюдаваме предполагаемия модел за всяка от изследваните държави. (виж Фигура 7). В страните, където възможностите за образование и работа се оценяват по-положително, брутният личен доход на респондентите най-общо се възприемат като по-справедливи.

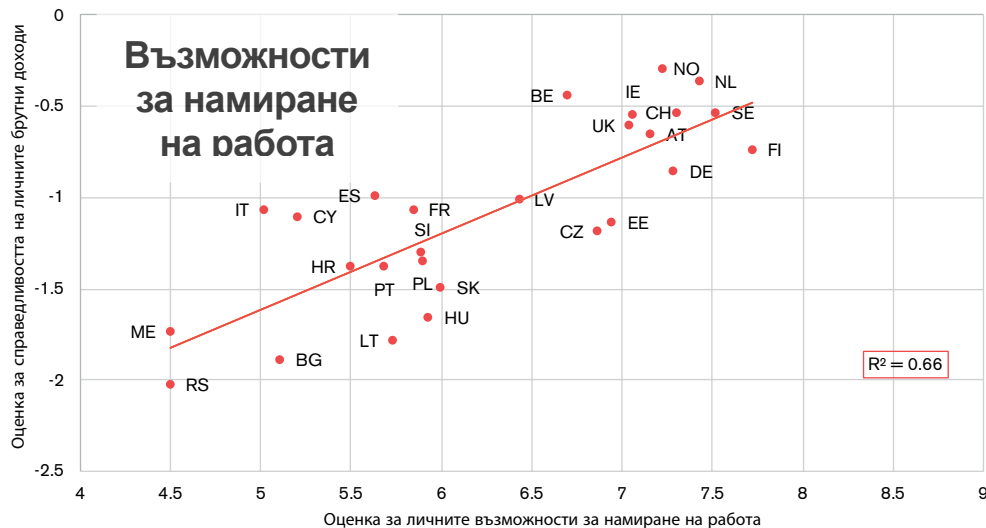
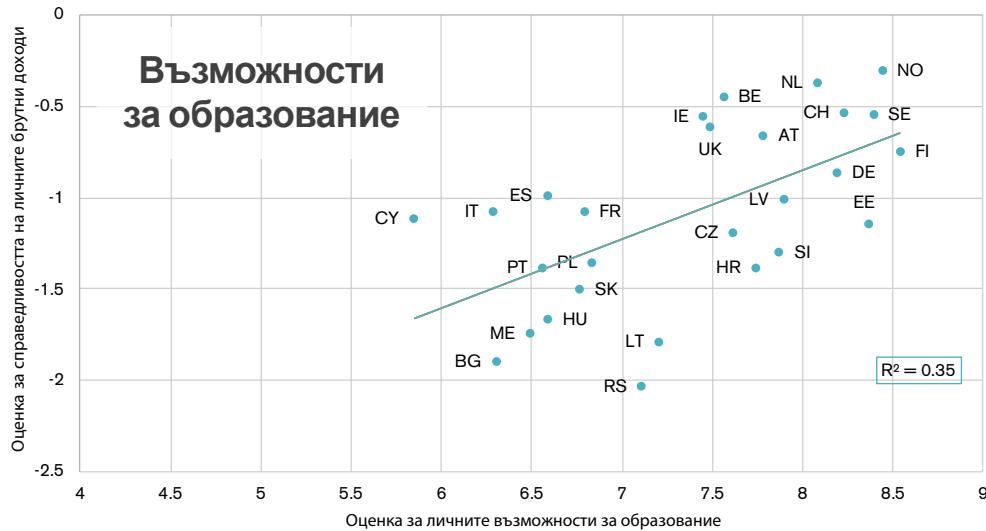
В съответствие с географското разделение по справедливост на доходите, справедливостта на личните възможности на пазара на труда е с най-ниски стойности в източно- и южноевропейските държави и с най-високи - в северно- и централноевропейските.

Фигура 6. Оценки за справедливостта на личните възможности в живота

Данни: Девета вълна на ESS (Издание 2.0), пълна извадка с приложени след-стратификационни тегловни коефициенти. Твърдение: "В сравнение с други хора в [държава], аз имам добра възможност да получа нивото на образование, към което се стремях" "В сравнение с други хора в [държава], имам добра възможност да получа работата, която търся."; 0 "Изобщо не се отнася" – 10 "Напълно се отнася".

Фигура 7. Оценки за справедливостта на собствените брутни доходи според оценките на личните шансове за образование и намиране на работа

Данни: Девета вълна на ESS (Издание 2.0), активно работещо население с приложени след-стратификационни тегловни коефициенти.

Справедливост в Европа: възприятия и оценки

Ниските до средни оценки на политическата процедурна справедливост се характеризират с градиент север-юг

Съществува силна взаимосвързаност между възприятията за справедливост на възможностите за образование и за намиране на работа, от една страна, и оценките за справедливостта на личните доходи, от друга. Докато възможностите за образование и за намиране на работа са повече или по-малко пряко свързани с доходите, политическите решения оказват по-общо влияние върху това, как са разпределени благата и тежестите, ресурсите и възможностите в дадено общество. Вземането на подобни решения не само има отношение към възприемането на икономическата справедливост, но се явява и централен въпрос за всяко демократично общество.

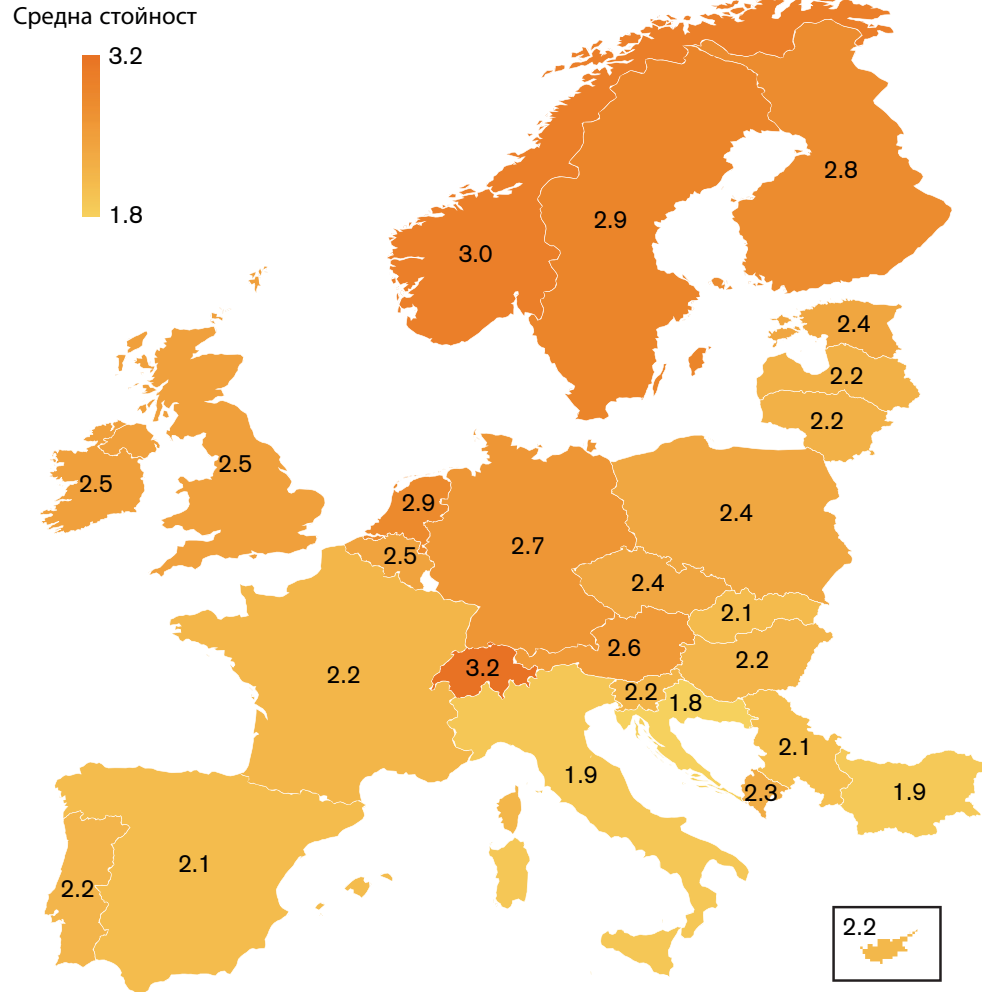
За да установим дали процедурите за вземане на политически решения се приемат за справедливи, помолихме респондентите да оценят степента, до която политическата система в техните държави гарантира справедлива възможност за участие, безпристрастност, прозрачност и дали позволява на всички да имат думата при вземане на политически решения. На базата на получените отговори по 5-степенна скала, където 1 = минимална политическа процедурна справедливост, а 5 = максимална политическа процедурна справедливост, изчислихме средните стойности на дадените оценки.

На Фигура 8 са изобразени средните резултативни стойности по държави за възприеманата политическа процедурна справедливост в Европа, като растящите нива на възприеманата справедливост са представени с изменящи се цветове от светли към тъмни тонове.

Средните емпирични стойности по държави варират между 1.8 и 3.2. Това показва съответно “много ниска” и “известна” политическа процедурна справедливост, което рисува една доста мрачна картина за оценките на справедливостта на политическите процедури в Европа. Освен това, за пореден път се наблюдава градиент север-юг. Най-високите оценки се регистрират в Швейцария, Норвегия и Швеция, докато най-ниската политическа процедурна справедливост се наблюдава в Хърватия, България и Италия. Отново, възприятията за несправедливост са по-ясно изразени в източноевропейските и средиземноморските държави.

Фигура 8. Европейска карта на политическа процедурна справедливост

Справедливост в Европа: възприятия и оценки
Заклучение

Данни: Девета вълна на ESS (Издание 2.0), пълна извадка с приложени след-стратификационни тегловни коефициенти. Среден индекс за справедливо участие, безпристрастност, прозрачност и право на глас при вземането на политически решения. По-високите стойности и тъмно-оранжевият цвят показват по-висока степен на политическа процедурна справедливост, а по-ниските стойности и жълтия цвят показват по-ниска политическа процедурна справедливост. Скалата варира от 1 (минимална политическа процедурна справедливост) до 5 (максимална политическа процедурна справедливост).

Създаването на Европейска карта на нагласите към справедливостта на стария континент въз основа на модула *“Правосъдие и справедливост: Справяне с нарастващите неравенства и хетерогенности”* от 9-та вълна на ESS, разкрива редица интересни явления. Съществува силен консенсус сред изследваните европейски общества за това, че както справедливостта, така и потребностите са важни и водещи принципи за разпределяне на богатата и тежестите в едно справедливо общество. По-конкретно, налице е широка подкрепа за справедливо възнаграждаване на индивидуалния принос, както и за грижа за хората в нужда. Държавите, обаче, се различават по общите предпочитания на своите граждани спрямо принципа на равенство, което предполага, че дадено общество се смята за справедливо, когато доходите и богатствата се разпределят по равно сред неговите членове. Взети заедно, констатираните нагласи към нормативните принципи на справедливост предполагат, че опростени заключения за възприемане на неравенството като “добро” или “лошо” не намират подходяща почва сред европейските граждани.

Изследването на това, как европейците оценяват доходите в най-ниския и най-високия сегмент в своите държави показва, че: твърде ниските доходи се считат за несправедливо ниски от огромното

мнозинство от хората, докато най-високите доходи по-рядко се възприемат като несправедливо високи. Това предполага, че гражданите на Европа идентифицират по-тежък дефицит на справедливост в най-ниския сегмент на доходите. Този дефицит на справедливост е по-силен в държави с по-високи нива на действително съществуващо неравенство. При задаване на въпрос конкретно за личните трудови доходи, европейската карта на нагласите към справедливостта ясно показва географско разделение. Докато мнозинството от хората в северноевропейските страни оценяват личното си брутно възнаграждение за справедливо, за средиземноморските и източноевропейските държави е валидно обратното. Европейците се различават по своето възприемане на несправедливостта с оглед на своите лични доходи и тези на другите, но как те оценяват справедливостта на процедурите, които оформят разпределението на възнагражденията в обществото? При анализа на възприятията за справедливост на индивидуалните възможности за образование и за намиране на работа установяваме, че респондентите оценяват своите образователни шансове до голяма степен положително. В сравнение с възможностите за образование, обаче, възможностите за намиране на работа се приемат за по-малко справедливи във всички държави, участвали в изследването. Като завършваме с възприятията за политическата

процедурна справедливост отново установяваме, че усещанията за несправедливост са значително по-ясно изразени в източноевропейските и средиземноморските държави.

В заключение, респондентите на ESS подкрепят силно идеята, че както възнаграждаването на личния принос, така и грижите за хората в нужда, формират основата на едно справедливо общество. Това предполага, че широката общественост в по-голямата част от Европа не възприема по начало неравенството като несправедливо. Европейците по принцип предпочитат постигане на известно равновесие между възнаграждаването на усилията и полагането на грижи за хората, които разполагат с най-малко средства. В същото време, европейците имат усещане за несправедливост що се отнася до личните им доходи, доходите на другите и политическите процедури. Тези възприятия за несправедливост, обаче, не са равномерно разпределени в Европа. Източно- и южноевропейските държави проявяват по-остро усещане за несправедливост, което ги излага на отрицателните индивидуални и обществени последици от несправедливостите, които преживяват.

ЕСИ - данни и документиране

Научете повече за Европейското социално изследване

Европейското социално изследване (European Social Survey - ESS) е провело общо 428 437 индивидуални интервюта от стартирането на Вълна 1 през 2002/03 г. Цялата документация и изключително богатият набор от емпирични данни, събирани в рамките на последващите вълни до Девета вълна (2018/19) включително, е достъпна за изтегляне или директна работа в интернет (europeansocialsurvey.org).

През 2013 г. ESS става Европейска научноизследователска инфраструктура (European Research Infrastructure Consortium - ERIC), което означава, че всички държави-членки на ESS ERIC допринасят с вноски за формиране бюджета на проекта. Участие в 9-та вълна имат 27 държави, включително 23 страни-членки на ERIC, които са депозирали социални данни. Към момента на изготвяне на тази публикация, те съставляват най-големият брой членове на която и да е ERIC инфраструктура в Европа.

Чрез използване на описаните инструменти - EduNet и NESSTAR - можете да се присъедините към над 160 000 души, които вече са се регистрирали за достъп до данните на ESS.

Анализът на наши данни е използван в 4 417 статии в научни списания, монографии, научни сборници, раздели от книги, работни и конферентни документи, публикувани в периода 2003-18г.

EduNet

Инструментът за електронно обучение на ESS EduNet осигурява практически примери и упражнения, които помагат на потребителите да се ориентират и да осъществят цял научноизследователския процес - от даден теоретичен проблем до интерпретацията на статистическите резултати.

NESSTAR

Пакетът за онлайн анализ на ESS използва NESSTAR - онлайн инструмент за анализ на данни. Документация, която подпомага използването на NESSTAR може да бъде получена от NSD - Norwegian Centre for Research Data. (nesstar.com).

Поредица „Основни резултати от ESS“

Това е десетото издание на нашата поредица публикации за основните резултати, която може да бъде изтеглена от уебсайта на ESS. Други издания от поредицата включват:

1. **Доверие в правосъдието** (налични са и версии на хърватски и фински езици)
2. **Нагласи към социалната държава в Европа** (налични са и версии на хърватски, турски, кипърски, гръцки и украински езици)
3. **Икономическа криза, качество на труд и социална интеграция** (налична е и версия на сръбски език)

4. **Европейците за демокрацията: разбираня и оценки** (налични са и версии на албански, български, немски, италиански, литовски и словашки езици)
5. **Лично и социално благосъстояние на европейците** (налични са и версии на албански, френски, унгарски, италиански, литовски, руски, словашки, словенски и шведски езици)
6. **Социални неравенства в областта на здравето и техните детерминанти** (налични са и версии на датски, френски, немски, ирландски галски, литовски, португалски, румънски, словенски и испански езици)
7. **Нагласи към имиграцията и техните предшественици** (налични са и версии на фински, френски, грузински, немски, иврит, литовски, норвежки, словенски и испански езици)
8. **Минало, настояще и бъдеще на европейските нагласи към социалната държава** (налични са и версии на български, френски, немски, литовски и испански езици)
9. **Европейски нагласи спрямо климатичните промени и енергетиката** (налични са и версии на френски, немски, словашки и испански езици)

3а ESS

Европейското социално изследване (European Social Survey - ESS) се провежда по академични стандарти в Европа от 2002 г. насам. Изследването измерва нагласите, убежденията и поведението на хората от различни генерации в над тридесет държави.

Провежда се на всеки две години с национални представителни извадки, като пълният набор от данни съдържа резултатите от над 425 000 преки индивидуални интервюта по местоживееене.

От 2013 г. Европейското социално изследване (ESS) стана Европейска научноизследователска инфраструктура (ESS ERIC).

Теми на ESS:

- Доверие в институциите
- Политически предпочитания
- Социално-икономически ценности
- Морални и социални ценности
- Социален капитал
- Социално изключване
- Национална, етническа и религиозна идентичност
- Здраве и благополучие
- Демографски характеристики
- Образование и заетост
- Финансово положение
- Състав на домакинството
- Нагласи към социалната държава
- Доверие в наказателното правосъдие
- Прояви на възрастова дискриминация
- Гражданство, ангажираност и демокрация
- Имиграция
- Семейство, работа и благосъстояние
- Икономически морал
- Времеви етапи от живота на човека
- Климатични промени и енергетика
- Скала на човешките ценности

Общо 27 държави взеха участие в 9-та вълна на ESS, реализирана през 2018/19.

Членове: Австрия, Белгия, България, Хърватия, Кипър, Чехия, Естония, Финландия, Франция, Германия, Унгария, Ирландия, Италия, Латвия, Литва, Нидерландия, Норвегия, Полша, Португалия, Словакия, Словения, Швеция и Обединеното кралство. Наблюдател: Швейцария. Други участници: Черна гора, Сърбия и Испания.

Мултинационални консултантски екипи към Общото събрание на ESS ERIC (*ESS ERIC General Assembly*) включват: Методологически консултативен съвет (*Methods Advisory Board - MAB*), Научен консултативен съвет (*Scientific Advisory Board - SAB*) и Финансов комитет (*Finance Committee - FINCOM*). Централата на ESS ERIC (*ESS ERIC Headquarters*) се намира университета Сити, Лондон (City, University of London).

Основният научен екип на ESS ERIC включва: GESIS - Leibniz Institute for the Social Sciences (Germany); Katholieke Universiteit Leuven (Belgium); NSD - Norwegian Centre for Research Data (Norway); SCP - The Netherlands Institute for Social Research (Netherlands); Universitat Pompeu Fabra (Spain); University of Essex (UK); University of Ljubljana (Slovenia).

Форумът на Националните координатори (National Coordinators' (NC) Forum) включва национални екипи от всички държави-участници.

europeansocialsurvey.org

esswellbeingmatters.org

twitter.com/ESS_Survey

facebook.com/EuropeanSocialSurvey

linkedin.com/european-social-survey

youtube.com/EuropeanSocialSurveyERIC

Публикувано от European Social Survey ERIC

stefan.swift@city.ac.uk

Превод на български език: Георги Исаев

м. септември 2020

